

Marcin DĄBROWSKI
Politechnika Śląska

KSZTAŁCENIE ZDALNE W DOSKONALENIU OSÓB DOROSŁYCH W ZAKRESIE NOWYCH UMIEJĘTNOŚCI ZAWODOWYCH

W społeczeństwie opartym na wiedzy i uczestniczącym w procesie globalizacji świata trzeba się uczyć przede wszystkim dla przyszłości uwzględniając szanse i zagrożenia cywilizacji XXI wieku.¹ Zadanie edukacji w społeczeństwie informacyjnym można najprościej interpretować jako przygotowanie społeczności do tworzenia i użytkowania informacji oraz przetwarzanie jej na wiedzę.² Dlatego zainteresowanie postępowaniem technik informacyjnych (IT) jest wpisane w edukację. Obie te dziedziny opierają się przecież na przekazywaniu i przetwarzaniu informacji.³

Pomimo tego, że społeczeństwo informacyjne to społeczeństwo budowane na wiedzy i właśnie na wiedzy opierające swoją gospodarkę (wiedza jako główny produkt i obiekt wymiany, jak chcą tego ekonomiści), wiedza nie jest dobrem wystarczającym. W nowych warunkach życia pojawia się nowy imperatyw: lepszego rozumienia innych i otaczającego świata oraz wzajemnego zrozumienia i pokojowej wymiany idei (szczególnie w kontekście procesów globalizacji). Jest to zatem imperatyw powrotu ze świata technologicznego rozwoju do świata wartości. Przed edukacją stoją więc zadania, wykraczające znacznie poza proces przekazywania wiedzy. Na pewno pozostaje aktualne sformułowanie uczyć się, aby wiedzieć – to nakaz uczestnictwa w społeczeństwie wiedzy. Ale wiedzieć, to biernie uczestniczyć w rzeczywistości. Trzeba wiedzę rozbudować o aspekt czynny: uczyć się, aby działać – aktywnie i w zespole. Nie traci także swojej aktualności aspekt aksjologiczny: uczyć się, aby być – osobiście odpowiedzialnym za kształtowanie zbiorowego losu, zdolnym do autonomii, wydawania sądów moralnych czy wykorzystania wszelkich talentów ludzkiej istoty.⁴ Tak więc edukacja powinna być wysoce elastycznym tworem – stale dostosowującym się do zmian społecznych (ale także politycznych i gospodarczych), ponieważ właśnie do tych zmian przygotowuje człowieka przez całe jego życie.

Ostatnie lata przyniosły wykrystalizowanie głównego zadania dla systemów kształcenia na całym świecie – stworzenie koncepcji kształcenia przez całe życie. Edukacja całożyciowa ze względu na swoją różnorodność, elastyczność i dostępność w czasie i przestrzeni ma szansę „(...) stale konstytuować człowieka, jego wiedzę i umiejętności, a także zdolność do wydawania sądów i podejmowania działań. Powinna przyczyniać się do jego samoświadomości, wiedzy o jego środo-

¹ Cz. Banach: *Wartości w systemie edukacji*. Konspekt nr 7, lato 2001

² J. Dembczyński: *Głos w dyskusji*. W: *Przygotowanie polskich szkół wyższych do uwarunkowań społeczeństwa informacyjnego*. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Nauki, Edukacji i Sportu, w dniu 15 października 2002 r., Kancelaria Senatu, Warszawa 2003 r. (także w <http://www.senat.gov.pl/k5/agenda/seminar/a/021015.pdf>)

³ R. Galar, J. Lubacz: *Paradoksalne konsekwencje rewolucji informacyjnej w edukacji*. W: J. Lubacz (red.): *W drodze do społeczeństwa informacyjnego*. Warszawa 1999, s. 100

⁴ Takie wartości były już myślą przewodnią wydanego w 1972 Raportu UNESCO, opracowanego przez Edgara Faure'a. Jak widać nie straciły na aktualności, a jedynie zostały obudowane nowymi składowymi, związanymi z postępowaniem cywilizacyjnym ostatnich trzydziestu lat.

wisku oraz zachęcać do odgrywania różnych ról społecznych.”⁵ Tak zakreślone cele stawiają edukację całościową w centrum działań koniecznych w społeczeństwie informacyjnym. Postęp cywilizacyjny, jak uczy historia, może doprowadzić do tego, że komputer zastąpi człowieka, zwłaszcza człowieka wykonującego pracę urzędniczą. Człowiekowi pozostaną prace nierutynowe, czyli nowe lub nietypowe. Ale społeczeństwo informacyjne to nie jest społeczeństwo komputerów tylko społeczeństwo ludzi, choć konfrontacja człowieka z komputerem wyznacza kształt tego społeczeństwa. Ważne jest określenie miejsca człowieka w świecie w kontekście trzech podstawowych ról: pracownika, konsumenta i obywatela.⁶ Jak twierdzi Wojciech Cellary szczególnie istotna jest zmiana roli pracownika. W wykonywaniu czynności prostych człowieka zastąpi komputer. Jest to znakomite narzędzie do realizacji z jednakową precyzją działań powtarzalnych. Mnogość prostych czynności wykonywanych dotąd przez człowieka generowała dużą ilość miejsc pracy, zapewniała tym samym miejsce w świecie. Obecnie przy wykonywaniu czynności prostych pracuje komputer, a od pracownika wymaga się umiejętności wyższych i to realizowanych za pomocą sieci. Nastąpi zdecydowana redukcja pracy produkcyjnej, jako rutynowej na rzecz pracy koncepcyjnej i kreatywnej. Natomiast od dotychczasowych wykonawców czynności rutynowych dziś już wymaga się umiejętności sprawnego posługiwania się wyspecjalizowanym skomputeryzowanym oprzyrządowaniem. Oczekuje się umiejętności poznawczych wyższego rzędu, które są niezbędne w dostrzeganiu, określaniu i rozwiązywaniu problemów oraz podejmowaniu trafnych decyzji. Człowiek odsunięty od czynności prostych będzie zmuszony do podjęcia czynności złożonych, wymagających bardzo obszernej i wielokierunkowej wiedzy i wielu lat przygotowania. Poza tym wiedza ta nie będzie mu dana raz na zawsze, choćby ze względu na jej zmienność spowodowaną ciągłym rozwojem. W związku z ciągle zmieniającym się rynkiem pracy, pojawianiem się i zanikaniem zawodów, człowiek będzie musiał (już musi) nieustannie pozyskiwać nowe przygotowanie zawodowe. Zatem konieczność nieustannego kształcenia jest wpisana w rolę człowieka. Wiedza zdobyta w czasie studiów i w okresie aktywności zawodowej podlega naturalnemu, ciągłemu procesowi deprecjacji, co prowadzi do utraty umiejętności zawodowych i konieczności zmiany zawodu. W tej sytuacji niezbędna staje się umiejętność ciągłego uczenia się i gotowość wewnętrzna do podjęcia edukacji całościowej.⁷ Edukacja całościowa jest priorytetem edukacyjnym społeczeństwa informacyjnego. Uległ on znacznemu rozszerzeniu w stosunku wcześniejszego rozumienia tego pojęcia. Jest częścią idei społeczeństwa wychowującego, gdzie wszystko jest okazją do pozyskiwania wiedzy i ćwiczenia możliwości jej wykorzystania. Rosnące zasoby informacji i wymaganie coraz szerszej i zróżnicowanej wiedzy powodują konieczność ciągłego uzupełniania i weryfikowania zasobów własnych. Ta konieczność (wzmocniona presją rynku pracy) skłania ludzi do poszukiwania form kształcenia dostępnych przez całe życie, w wybranym czasie i w wybranej formie. Stąd tendencja do wykraczania poza do-

⁵J. Delors: *Edukacja - jest w niej ukryty skarb*. Międzynarodowa Komisja do spraw Edukacji dla XXI wieku, SOP, Warszawa 1998

⁶W. Cellary: *Polska w drodze do globalnego społeczeństwa informacyjnego, ze szczególnym uwzględnieniem wątku edukacyjnego*. W: *Przygotowanie polskich szkół wyższych do uwarunkowań społeczeństwa informacyjnego*, Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Nauki, Edukacji i Sportu w dniu 15 października 2002 r., Kancelaria Senatu, Warszawa 2003 r.

⁷B.A. Galwas: *Edukacja w społeczeństwie informacyjnym*. Wykład wygłoszony na inauguracji roku akademickiego 2002/2003 w Politechnice Warszawskiej, <http://www.pw.edu.pl/>, pobr.12.07.2004 r.

tychczasową praktykę w kierunku różnych form dokształcania, doskonalenia, re-kwalifikacji i promocji zawodowej dorosłych.

Młodzież w epoce przedinformacyjnej podejmowała decyzje o wyborze zawodu. Obecnie, w sytuacji ciągłej zmienności rynku pracy, tak polskiego, jak i europejskiego, nie wybiera się zawodu, a raczej formułę aktywności zgodną z własnymi predyspozycjami i poddającą się rozlicznym modyfikacjom w toku całościowego kształcenia.

Osoby dorosłe coraz częściej są beneficjentami rozbudowanych projektów szkoleniowych. Wzrasta również liczba szkoleń realizowanych za pośrednictwem sieci internetowej. W planowaniu procesu kształcenia zdalnego bierze się pod uwagę trzy rodzaje wstępnych doświadczeń uczącego się: wstępne doświadczenia z technologią, wstępna postawa w stosunku do technologii oraz wstępne doświadczenia w klasie online. Kobiety częściej niż mężczyźni przejawiają technofobię czyli negatywne postawy wobec komputera, a co za tym idzie również w stosunku do kształcenia na odległość. Często bierze się to stąd, że kobiety na ogół w mniejszym stopniu umieją posługiwać się komputerem, co tworzy barierę początkową i utrudnia naukę. Natomiast w trakcie nauki z jednoczesnym wykorzystaniem technologii oraz interakcji w ramach społeczności uczących się trudności te zanikają, także dzięki wsparciu owych społeczności.⁸ Można nawet śmiało powiedzieć, że kobiety, wspierając się nieco większymi umiejętnościami interpersonalnymi szybciej i łatwiej włączają się w proces kształcenia. Platforma edukacyjna, jako narzędzie, tworzy dobre techniczne warunki do budowania współpracy⁹ i wsparcia społecznego, tak w sferze komunikacyjnej (doradztwo) jak i w sferze merytorycznej (wymiana materiałów i informacji).

Platforma kształcenia dorosłych powinna zawierać profesjonalne i rzeczowe treści kształcenia oraz materiały przygotowane na odpowiednim poziomie technicznym. Biorąc pod uwagę krytycyzm i wymagania dorosłego uczestnika są to właśnie rzeczy, na które przede wszystkim zwraca on uwagę. Platforma powinna również zapewniać systematyczne raporty na temat postępów w nauce, czyli możliwość automonitoringu. Możliwość wielokrotnego wracania do różnych treści pozwala uczestnikowi dostosować proces uczenia się do własnych potrzeb i zdolności.¹⁰ Te wszystkie elementy służą poczuciu samostanowienia i autokontroli dorosłego ucznia.

Dla dorosłego ucznia zmiana roli jest znaczącym doświadczeniem zawodowym, stawiającym go po drugiej stronie – przez chwilę nie ma mocy decyzyjnej, raczej musi podporządkować się zasadom wyznaczonym, przez kogo innego. Niezależnie od tematyki szkoleniowej relacje szkoleniowe pomiędzy prowadzącym a uczestnikiem stawiają uczestników raczej w sytuacji emocjonalnej petenta niż partnera. Jest to doświadczenie szczególne i często niełatwe, niemniej wartościowe dla rozwoju pracownika: odświeża wrażliwość emocjonalną i umiejętność dostrzegania humanistycznego aspektu swojej pracy. Wymaga jednak od prowadzącego szczególnej uważności i kultury osobistej.

Tematyka szkoleń dla dorosłych w dużej części odnosi się do problematyki prawnej funkcjonowania w różnych środowiskach. Przeważają treści i umiejętności

⁸ S. Juszczak: *Edukacja na odległość*. Toruń 2002

⁹ Ibidem, s. 190

¹⁰ D. Korzan: *Dorosły e-uczeń*. W: A. Fabiś (red.): *Wyzwania współczesnej edukacji dorosłych*, t. I. Mysłowice-Zakopane 2004, s. 219

pozwalające na jak najlepsze pod względem merytorycznym wykonywanie swojej pracy. Taki profil tematyczny jest zwykle realizowany zgodnie z modelem podawczym – wykłady i materiały pomocnicze do przeczytania przez uczestnika. Jest to wybór zrozumiały: uczestnicy dorośli, czy to z przyzwyczajenia, czy to dla wygody, zdecydowanie preferują bierny sposób zapoznawania się z wiedzą. Poza tym tematyka prawna nie jest wdzięcznym obiektem eksperymentów metodycznych. Prowadzący, przy pełnej aprobacie uczestników, chętnie rezygnują z prób wprowadzenia innych niż podawcze metod nauczania.

W zależności od tematyki i realizowanych celów dominują trzy grupy szkoleń zdalnych, które pokazuje poniższa tabela nr 1.

Tabela nr 1. Profile szkoleń.

Tematyka	Treści kształcenia	Charakter szkolenia	Sposób aktywności	Sposób prowadzenia
prawo	katalog tego, co wolno i co trzeba zrobić	teoretyczny	praca indywidualna	dyrektywność
człowiek (w roli współpracownika lub klienta)	jak można wpłynąć na postawy i decyzje innej osoby	praktyczny	praca indywidualna lub w parach	manipulacyjność
współpraca międzyinstytucjonalna (np. projekty)	zasady współpracy organizacyjnej, projektowej, mechanizmy działania	teoretyczno-praktyczny	praca grupowa	brak transparentności, (ograniczenie przekazu treści potencjalnie zwiększających konkurencję)

Poza problematyką prawną drugim, bardzo obszernym blokiem szkoleniowym, jest blok tzw. umiejętności miękkich. Tu sytuacja jest odwrotna. Prowadzący przede wszystkim bazują na metodyce warsztatowej lub seminaryjnej. SeminaRIA, bazujące na bezpośredniej rozmowie z uczestnikami, służą wprowadzeniu elementów teoretycznych szkolenia, a jednocześnie służą budowaniu interakcji, niezbędnej do realizacji zajęć warsztatowych. Pomaga to zachęcić uczestników do indywidualnej aktywności. Warsztaty zaś tworzą płaszczyznę do rozwijania kreatywności, poszukiwania własnych rozwiązań, kształtowania umiejętności. Ćwiczenia mają charakter praktyczny i często zdarza się, że są źródłem sytuacji trudnych, bowiem uruchamiają niekiedy emocje osobiste, wykraczające poza ramy szkolenia.

Obecnie bardzo ważnym obszarem szkoleniowym jest tematyka współpracy międzyinstytucjonalnej w ramach Unii Europejskiej. Charakter tych szkoleń zależy od tego, że są one prowadzone głównie w oparciu o praktyczne metody pracy. Ponieważ osią szkolenia są sposoby, zasady i schematy postępowania, uczestnicy oczekują szczegółowego instruktażu przeprowadzonego na bazie doświadczeń praktycznych, najlepiej takich, które mają wszelkie znamiona sytuacji rzeczywistej. Model sytuacji szkoleniowej to praca w grupach opracowujących projekty lub studia przypadku. Atrakcyjność tego rodzaju szkoleń wynika z potrzeby czasu – konieczności pozyskiwania środków finansowych z funduszy unijnych na realizację niezbędnych przedsięwzięć. Jednocześnie cechą charakterystyczną jest to, że prowadzący i uczestnicy szkolenia są dla siebie potencjalną konkurencją. Specjaliści w tej dziedzinie są rozchwytywani na rynku pracy i nie są zainteresowani w doskonaleniu licznych kadr o podobnych umiejętnościach. Zatem cel zajęć, choć

dla wszystkich ten sam, nie jest wspólny. Wyraża się to poprzez zdarzającą się często niekompletność informacji ze strony prowadzących, nieczytelność wskazówek, brak współpracy pomiędzy uczestnikami, brak kreatywności w formułowaniu pomysłów. Powstrzymywanie się od działań i brak transparentności zmniejsza efektywność szkoleń, ale jednocześnie stanowi ochronę przed konkurencją.

Ważnym elementem w edukacji całościowej jest ukształtowanie gotowości wewnętrznej członków nowoczesnego społeczeństwa. Dziś o gotowość taką jest dość trudno. Nieodległe jeszcze czasy, gdy 20 lat nauki gwarantowało stabilne miejsce do końca życia w społeczeństwie pracującym, przeszły już jednak do historii.¹¹ Jeszcze dzisiaj, jakby siłą tradycji, młody człowiek zastanawia się, kim chce być w życiu i ma wtedy na myśli wyuczony zawód. Ale już teraz wie, że to tylko umiejętności niezbędne na starcie życia zawodowego, a to, co rzeczywiście będzie mu potrzebne okaże się później i będzie wymagało dalszego, odpowiednio dobrego kształcenia. I taką właśnie gotowość, świadomość konieczności ciągłego dokonywania i weryfikowania wyborów należy wpisać na listę priorytetowych celów kształcenia w społeczeństwie informacyjnym.

---

¹¹ W. Cellary: *Szanse młodzieży w gospodarce wobec globalnego społeczeństwa informacyjnego i gospodarki opartej na wiedzy*. Polska w Unii Europejskiej wobec wyzwań Globalnego Społeczeństwa Informacyjnego. Posiedzenie plenarne Komitetu PAN "Polska w Zjednoczonej Europie" czerwiec 2004 r.